

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
	بخش اول: مقدمات
۵	فصل اول: کلیات و مبانی
۵	پیشینه زبان فارسی
۸	رابطه فارسی و عربی
۱۰	حوزه بحث
۱۲	تحولات زبانی (دوره‌های سه گانه فارسی دری)
۱۴	پیدایش نثر فارسی و پیوستگی آن با نثرهای زبان پهلوی
۱۸	ادوار نثر فارسی
۲۱	فصل دوم: ویژگی‌های زبانی دوره رشد و تکوین
۲۱	تمهید
۲۱	۱. ویژگی‌های آوایی
۲۵	۲. پسوند
۲۷	۳. پیشوند
۲۸	۴. برخی پسوندهای صرفی اسم
۲۸	۵. جمع
۲۹	۶. پسوند تر
۲۹	۷. بعضی ویژگی‌های حروف
۳۷	۸. کاربرد ای برای بیان کثرت
۳۷	۹. صفت
۳۸	۱۰. ضمیر
۴۰	۱۱. عدد

صفحه	عنوان
۴۰	۱۲. قید
۴۲	۱۳. فعل
۵۱	۱۴. ترکیب‌های عربی
۵۱	۱۵. بعضی واژه‌های مرکب
۵۲	۱۶. انواعی از کلمات که در متون رایج بوده و به تدریج متروک شده
۵۲	۱۷. برخی واژه‌های ساده و مرکب که معادل واژه‌های عربی به کار می‌رفته
۵۳	۱۸. کاربردهای گویشی
۵۴	۱۹. جمله
بخش دوم: نثرهای قرن چهارم (دوره سامانی)	
۵۹	فصل اول: کلیات
۵۹	تمهید
۶۲	فصل دوم: نمونه متن‌ها
۶۲	مقدمه شاهنامه ابومنصوری
۶۵	ترجمه تفسیر طبری
۶۸	فصل سوم: ویژگی‌های عمومی
۶۹	۱. از نظر زبانی
۷۰	۲. از نظر بلاغی
۷۳	۳. از نظر اندیشه
بخش سوم: نثرهای قرن پنجم و نثرهای ساده قرن ششم (دوره غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی)	
۷۷	فصل اول: کلیات
۷۷	تمهید
۷۸	طبقه‌بندی نثرهای این دوره
۸۰	کلیاتی در باب نثرهای متصوفه
۸۵	جریان‌های نثرنویسی این دوره از نظر سبکی
۸۶	فصل دوم: نثرهای مرسل عالی (یا مطلق عالی)
۸۷	کشف‌المحجوب
۹۰	تاریخ بیهقی
۱۰۲	قابوسنامه

صفحه	عنوان
۱۰۶	کیمیای سعادت
۱۱۲	کشف الاسرار
۱۱۶	اسرار التوحید
۱۱۸	فصل سوم: ویژگی های عمومی
۱۱۸	۱. از نظر زبانی
۱۲۰	۲. از نظر بلاغی
۱۲۱	۳. از نظر اندیشه
	بخش چهارم: نثرهای فنی در قرن ششم (دوره سلجوقی و خوارزمشاهی)
۱۲۵	فصل اول: کلیات
۱۲۵	تمهید
۱۳۳	فصل دوم: مهم ترین آثار نثر فنی
۱۳۳	کلیله و دمنه
۱۴۴	وجوه بلاغی
۱۴۴	اطناب
۱۴۶	سجع و جناس
۱۴۷	تناسب و تضاد
۱۵۰	راحة الصدور
۱۵۳	واژه ها
۱۵۶	وجه ادبی
۱۶۱	فصل سوم: مقامه نویسی
۱۷۳	فصل چهارم: ویژگی های کلی نثرهای فنی
	بخش پنجم: نثرهای قرن هفتم و هشتم (دوره مغول)
۱۸۵	فصل اول: کلیات
۱۸۵	تمهید
۱۸۸	فصل دوم: نثرهای تربیت یافتگان قرن ششم
۱۸۸	مرزبان نامه
۱۹۸	مرصاد العباد
۲۰۸	نفثة المصطور

صفحه	عنوان
۲۱۸	فصل سوم: نثرهای تربیت یافتگان قرن‌های هفتم و هشتم
۲۱۸	تاریخ جهانگشا
۲۲۵	گلستان
۲۴۲	عبید زاکانی
۲۵۱	فصل چهارم: ویژگی‌های عمومی
	بخش ششم: نثرهای قرن نهم تا دوازدهم (دوره تیموریان و بعد از آن)
۲۵۷	فصل اول: کلیات
۲۵۷	تمهید
۲۶۱	فصل دوم: نمونه متن‌ها
۲۶۱	داراب‌نامه‌ها
۲۶۳	داراب‌نامه بیغمی
۲۷۴	ابو مسلم‌نامه
۲۹۰	فصل سوم: ویژگی‌های عمومی
	بخش هفتم: نثرهای قرن سیزدهم (دوره قاجار)
۲۹۵	فصل اول: کلیات
۲۹۵	تمهید
۲۹۹	فصل دوم: نمونه متن‌ها
۲۹۹	۱. نمونه متن‌های گروه دوم
۲۹۹	قائم‌مقام
۳۰۹	هزار و یک شب
۳۱۷	۲. نمونه متن‌های گروه سوم
۳۱۷	سرگذشت حاجی‌بابای اصفهانی
۳۲۳	چرند و پرند
۳۲۸	فصل سوم: ویژگی‌های عمومی
۳۳۱	فهرست منابع
۳۳۷	نمایه

پیشگفتار

مجموعه پیش رو صورتی است مختصر که از حاصل مطالعات مفصل تر نگارنده در باب سیر تحول نثر فارسی به قصد تدریس در درس سبک‌شناسی فراهم آمده است. نثر فارسی - همانند شعر فارسی - تاریخی دراز و تحولاتی پر دامنه را از سرگذرانده است. بررسی این تاریخ و تحول از دو دیدگاه سبک دوره‌ای و فردی امکان‌پذیر است، زیرا هریک از آثار مهم در دوره‌ای تاریخی پدید آمده است. بدین سبب ویژگی‌های مشترک آثار آن دوره را از یک سو و ویژگی‌های موجود در هر اثر را از سوی دیگر می‌توان بررسی کرد.

بر این اساس، کوشیده‌ایم تا پس از طرح مقدمات درباره نثر پارسی و برشمردن بخشی از ویژگی‌های زبانی دوره رشد و تکوین - به عنوان معیاری در سنجش کهنگی‌های زبانی - نثر فارسی را بر مبنای دوره‌های تاریخی آن طبقه‌بندی و در هر دوره ممتازترین آثار را بررسی کنیم و سپس ویژگی‌های عمومی آن دوره را به اختصار برشمریم. از آنجا که در تدوین کتاب‌های درسی رعایت کمیت و حفظ تناسب میان تعداد صفحه‌ها و میزان واحد هر درس ضروری است، سعی بر آن بوده است تا مهم‌ترین مباحث بر اساس اولویت، طرح و از بحث در باب برخی مطالب مربوط به هر دوره و بررسی گروهی از آثار صرف نظر شود.

از آنجا که این مجموعه برای تدریس به دانشجویان و استفاده آن‌ها فراهم آمده است توصیه می‌شود دانشجویان گرامی با راهنمایی استادان خود نمونه‌های مفصل‌تری از متن‌های شاخص هر دوره را انتخاب و ویژگی‌های زبانی و سبکی را از آن‌ها استخراج کنند تا با تمرین‌هایی از این دست نیروی تشخیص سبکی در آنان تقویت شود؛ زیرا سبک‌شناسی از جمله فنون ادبی است که مهارت در آن جز از طریق تمرین و ممارست حاصل نمی‌شود. هیچ کاری بی‌یاری و همکاری دیگران به سرانجام نمی‌رسد. در اتمام

یافتن این کار نیز عوامل و اشخاص متعددی بر کار بوده‌اند؛ از میان افراد مؤثر فرض است که از تنی چند نام برده و مراتب قدردانی نسبت به آنان اعلام شود:

- مسئولان محترم سازمان «سمت» که باعث آمدند تا فکر تدوین این کتاب - که از سالیانی پیش در خاطر بود - از قوه به فعل درآید، علی‌الخصوص همکار گرامی جناب آقای دکتر هاجری که تشویق‌ها و پیگیری‌های ایشان کار را سرعت بخشید.

آقایان فؤاد مولودی و عبدالرسول شاکری، دانشجویان دورهٔ دکتری گروه ادبیات فارسی دانشگاه شهید بهشتی، که ضمن تشویق نگارنده، بخشی از مطالب را خوانده‌اند و از نظرهای سودمندشان بهره برده‌ام. نیز لازم است مراتب قدردانی خود را از آقای عبدالرضا حسنی ویراستار کوشا و دقیق سازمان سمت اعلام کنم.

دوست گرامی آقای رضا بردستانی، دانش‌آموختهٔ دورهٔ کارشناسی ارشد ادبیات فارسی دانشگاه شهید بهشتی، که با سعهٔ صدر حروف چینی و صفحه‌آرایی کتاب را پذیرفتند و در تهیهٔ فهرست‌ها نگارنده را یاری کردند.

نام بردن از همسر، خانم مهرناز لاجوردی، فصل‌الخطاب این سپاسگزاری است که علاوه بر تشویق نگارنده و دلیر کردن وی بر کار در ایام طولانی اشتغال به تدوین این کتاب با شکیبایی رنج تنهایی را به جان خریدند و اسباب فراغت و آرامش نگارنده را فراهم ساختند.

محمد غلامرضایی

استاد بازنشستهٔ دانشگاه شهید بهشتی

دی ماه ۱۳۹۳